

МАТЕРИЈАЛНИ ПОЛОЖАЈ СУДИЈА У СРБИЈИ - СТАЊЕ, ИЗАЗОВИ И МОГУЋНОСТИ -

Судска грана власти и стабилност државе

О материјалном положају судија често је компликовано говорити, превасходно из разлога што се стиче утисак, током времена, да две гране власти – извршна и законодавна – ретко када изражавају аутентичну потребу да чују оно што судство као равноправна грана власти већ деценијама понавља.

Излишно је говорити, када се има у виду тренутна геополитичка ситуација, о важности стабилности државе. Када се каже држава, не мисли се на било коју конкретну политичку власт, већ на државу као ентитет који надраста сваки од својих привремених чинилаца.

Судство као грана власти се често, како у обраћањима функционера, тако и у медијима, назива трећом граном власти. Потребно је указати, и битно је за тему, да је ово погрешно. Судство је грана државне власти и није ни прва, ни трећа, већ је равноправна са преостале две. Употреба термина “трећа грана власти” често за собом повлачи утисак да је судство мање важно од извршне и законодавне власти и наш је утисак, а бројке које ће бити изнете у наставку ће то нажалост и потврдити, да судство управо тако и бива третирано.

Судска власт је један од стубова стабилности сваке државе. Она обезбеђује заштиту права и правично суђење грађанима који, зависно од тога како судска власт функционише, јачају или губе поверење у државу. Иако се у теорији ова теза обично не доводи у питање, у пракси се показује да држава често, из разлога који су најчешће краткорочне финансијске и политичке природе, управо поткопава тај свој стуб не уочавајући, или барем не придајући значај томе, да тиме саму себе чини нестабилнијом.

Основне гаранције независности судства

Начела сталности судијске функције и непреместивости судија, као део корпуса гаранција судијске независности, не захтевају велики напор да би њихова непосредна функција била адекватно схваћена. Јасно је, чак и грађанима који се у свакодневном животу не баве темама везаним за правосуђе, зашто би по независност судије било штетно да он, на пример, без своје сагласности из Сомбора буде премештен у Ниш, или из Прокупља у Смедерево. Постало је кристално јасно, након противправне такозване реформе правосуђа 2009. године, која је оставила трајне ожиљке у нашем правосуђу, зашто је и колико је важна сталност судијске функције.

Међутим, материјалној независности судија¹, а на овом месту ће бити говора само о персоналним

¹ Поводом горућих проблема у судству који се већ годинама не решавају упркос указивањима Друштва судија на њих, због којих је судијска функција постала непожељна, па прети опасност да на упражњена судијска места неће моћи да буду изабране стручне судије од интегритета и све веће заинтересованости чланова Друштва судија

гаранцијама (плати и само мало о пензији судија), не и о системсим (судски буџет), поклања се по правилу најмања пажња и о тим гаранцијама независности је тешко јавно говорити, поготово ако се имају у виду погрешни, а често присутни ставови да судије раде слабо, а да имају добре плате.

Зашто је тешко говорити о материјалној независности судија?

Према Анализи истраживања ставова грађана о судству Србије, коју је Друштво судија урадило 2023. године, грађани недовољно разумеју како функционише судство као једна од три гране државне власти, пошто њих скоро: 70% не познаје своја права у судским поступцима, а њих 80% нити зна како суд функционише нити зна права и обавезе јавних функционера, а ипак, о судству би желело да зна нешто више тек свега њих око 13%.

Притом, 70% грађана није имало никакво искуство са судом, а и они креирају слику о судству и њих готово 40% негативно види судство, а исту такву слику има и 42,85% грађана који су добили све или већину судских поступака. Штавише, боље мисле о судству они грађани који су све поступке изгубили од оних који у судском поступку никада нису ни учествовали. Коначно, и то никако не сме да се заборави, очекивања грађана од судства су оправдано висока и захтевна – њих готово 83% очекује да добар судија донесе добру одлуку и, што је нарочито индикативно, свега њих 16,7% даје приоритет брзини над правичношћу. Ипак, иако медији о судству извештавају мало или нимало, а поједини само у негативном контексту, више од половине грађана, њих 58,4%, о судству нема негативан став. У сваком случају, према поменутој Анализи, највећи број испитаника сматра да је судијска плата већа од стварних плата судија и то од неколико стотина евра, до чак хиљаду евра већа од плате коју судије заиста примају.

Када се имају у виду овакви ставови грађана који су представљени у Анализи, уз честе и медијске напise и изјаве јавних личности против судства, јасно је да је лако да се о материјалним проблемима у судству „не чује“, уколико неком одговара да се не чује.

Подаци потврђују, међутим, да би за ове проблеме итекако требало имати слуша. С тим у вези,

за унапређење материјалног статуса судства, Друштво судија је оформило Радну групу за материјални положај судија која је прикупила релевантне податке, анализирала радноправни и материјално правни положај судија, судијских саветника, приправника и осталих запослених у судству и за израду анализе задужила члана радне групе Јелисавету Павловић, судију Другог основног суда у Београду и председника Одељења Друштва судија у Београду.

Приликом израде анализе, уз сагласност руководства Друштва судија, коришћени су, без посебног навођења, делови раније публикованих и необјављених анализа, студија и стручних чланака, које је за Друштво судија израдило више његових чланова.

Циљ предметне анализе и предлога који су њен саставни део јесте да се надлежним органима Републике Србије, а пре свега Високом савету судства, Министарству правде, Фискалном савету и Министарству финансија, укаже на отворена питања, уочене процесе и последице које би они могли да произведу уколико се та питања не буду решавала правовремено и на одговарајући системски начин тако да се судство учини атрактивним и привуку најквалитетнији млади правници од интегритета способни и спремни да судијску функцију обављају стручно и непристрасно и тиме јачају поверење грађана у судство.

Друштво судија Србије изнело је своје препоруке у документу «Судство у Србији 2002/2022 - Оптерећеност и материјални положај судија» упућеном 14.05.2025. министру правде РС, на основу анализе података прикупљених током две деценије, поготово у погледу обезбеђивања материјалних гаранција независности судства, али и решавања проблема прекомерне и неједнаке оптерећености судија, као и у документу упућеном Радној групи за израду Националне стратегије унапређења правосуђа за период 2026-2030 године и пратећег Акционог плана за период 2026-2028 године од 20.04.2026. године.

Неадекватност Закона о буџету

По питању материјалног положаја судства, поводом Нацрта Закона о буџету за 2026. годину, огласио се и Високи савет судства 30.10.2025. године у складу са својим овлашћењима и обавестио Министарство финансија да не даје позитивно мишљење на достављени нацрт закона, наводећи између осталог и то:

- да основица плата за обрачун и исплату плата судија није утврђена у складу са растом плата осталих категорија запослених у јавном сектору и да би, у складу са прописима, повећање плата судија требало да буде 15,1% а не 5,1% како је пројектовано у Предлогу Закона о Буџету за 2026. године, те
- да су опредељени износи апропријација за рад судова недовољни за њихово несметано функционисање.

Подаци о платама у јавном сектору

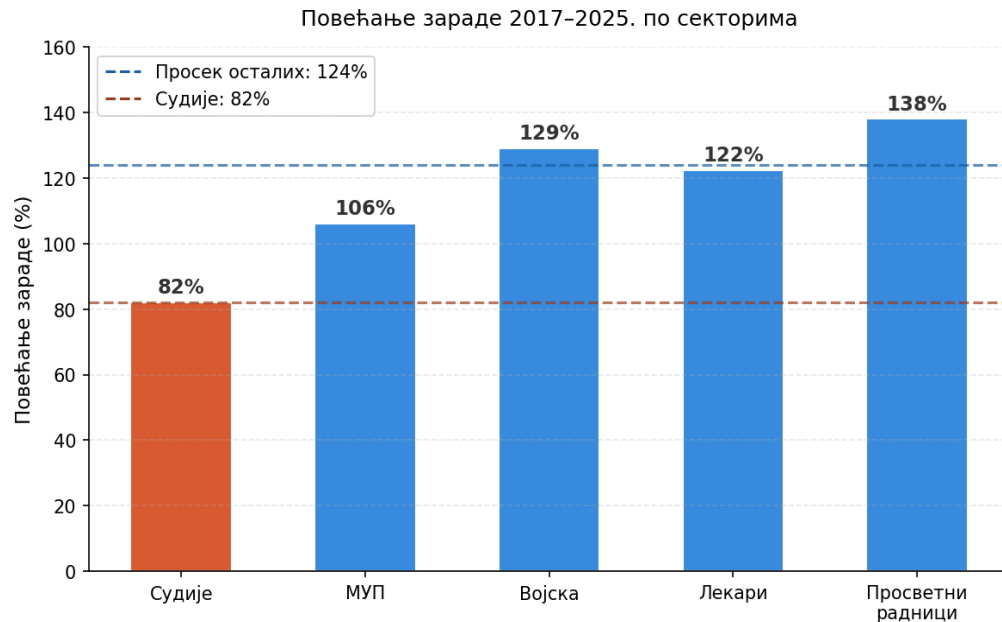
Будући да су државни функционери, судије не могу у потпуности да се третирају као запослени. Ипак за потребе ове анализе коришћени су подаци о платама запослених у јавном сектору са образовањем сличним оном који се захтева за судије. Притом, судије, уз завршени правни факултет, морају да имају и положени правосудни испит (у појединим случајевима и завршену Правосудну академију) и додатно, после положеног правосудног испита, и одговарајуће радно искуство.

Подаци о платама запослених у јавном сектору у периоду 2017-2024. године показују да је, у поређењу са осталим упоредним запосленима (правницима у МУП-у и војсци, лекарима, високо образованим просветним радницима) плата најмање повећана судијама. Наравно, ово не представља критику начелног повећања плата у јавном сектору, коју разуман човек може само да подржи, али је индикативно да извршна и законодавна власт упорно не препознају потребу примереног валоризовања судства.

У периоду од 2017-2025. године, гледано у процентима, судијама је зарада повећана за око 82%, наравно урачунавајући и усклађивања са инфлацијом, док је осталим запосленима плата повећана у просеку за око 124% (МУП 106,17%, војска 129,08%, лекари 122,40%, просвета 138,02%).

Значај ових података утолико је већи уколико се има у виду да судија не може да има други извор

прихода, због очувања сопствене независности и потенцијалног сукоба интереса. За разлику од осталих запослених, на пример, од лекара који може да има своју приватну праксу, или од наставника који могу да дају приватне часове и да на тај начин остваре додатне приходе, једино судије немају право да се баве другим јавним или приватним плаћеним послом, нити да пружају правну услугу или дају правни савет уз накнаду, као ни право на разне додатке (нпр. за сменски, ноћни, прековремени рад и слично).

Графикон 1: Повећање зарада по секторима 2017–2025. Извор: Републички завод за статистику

Судијама се зарада смањује

У односу на просечну плату у Републици Србији, од поменутих запослених у јавном сектору једино је судијама падао однос плате у односу на просечну плату у Републици Србији.

Однос судијске плате и просечне нето зараде у Републици Србији био је у 2017. години 1,86, да би у 2024. години спао на 1,67. Тај је однос растао у истом периоду у осталим секторима, и то наставнику са 7. степеном стручне спреме са 0,81 на 1,08, лекару опште праксе са 1,20 на 1,37, мајору полиције са 1,80 на 1,96, примера ради.

Притом треба имати у виду да просечна зарада у себи обухвата и зараде суграђана који имају и основношколско и средњешколско, а не само факултетско образовање, а да су судије међу најобразованијим појединцима у земљи.

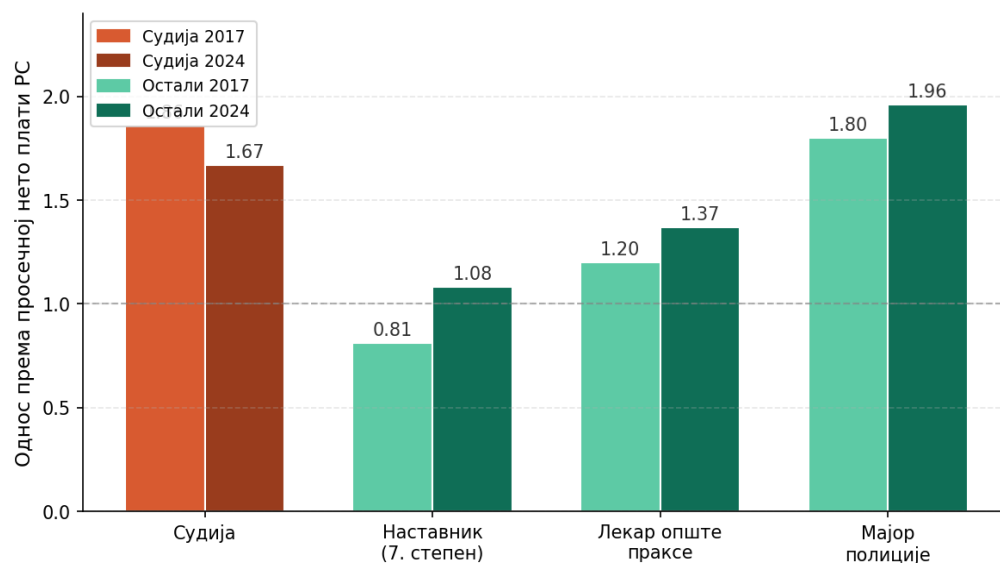
Опадајући тренд односа између судијске плате и просечне нето зараде наставља се и у 2026. години, тако да је однос судијске плате у односу на просечну нето зараду у јануару 2026. године износио 1,46 (за разлику од 2017. када је био 1,86%). Другим речима, плата судије основног суда, која се узима као релевантна у истраживањима Европске комисије Савета Европе за ефикасност

правосуђа - СЕПЕЖ (*Commission européenne pour l'efficacité de la justice*), јер судије основних судова чине већину судијског кадра у систему (са судијама прекршајних судова има их преко 60%), износи 172.983 динара, док просечна нето зарада у РС у јануару 2026. године износи 118.429,00 динара. У београдском региону просечна нето зарада је 145.506 динара, дакле однос плате судије који живи и ради у Београду у односу на просечну зараду у Београду је свега 1,19.

Када се мало приближи лупа, открива се невероватан податак о односу плате судија и просечне нето зараде на територијама појединих београдских општина. У јануару 2026. године просечна нето зарада била је 187.524 динара на Врачару и 183.717 динара на Новом Београду. То значи да је плата од 172.983 динара судија сва три основна суда у Београду мања од просечне зараде на територији седишта њихових судова, при чему у просечну зараду улазе, како је већ речено, и зараде грађана тих општина са основним и средње-школским образовањем. Притом треба имати у виду да су београдски основни судови релевантни и због тога што су међу најоптерећенијим судовима у Републици Србији. Наиме, судије у Београду троструко су више оптерећене од просека у Србији. Примера ради, 16% парничних судија у три основна суда у Београду (у односу на укупан број судија у свим основним судовима у Србији) задужено је са 43% од укупног броја парничних предмета свих 66 основних судова у Србији.

Према извештају СЕПЕЖ-а од 2024. године (који су се досад објављивани двогодишње, тако да још нису доступни упоредни подаци за 2024. годину) а који се односе на стање закључно са 2022. годином), Србија у правосуђе улаже 41,25 евра по становнику, што је испод медијане од 46,2 евра у државама чланицама Савета Европе. Пораст трошкова буџета за судијске плате у Србији у периоду од 2014. до 2022. године је био минималан, а пораст плата судија у Србији у периоду од 2012. до 2022. године није пратио просечни пораст плата у државама чланицама Савета Европе (узимајући у обзир инфлацију).

Однос плате према просечној нето плати РС (2017. vs 2024.)

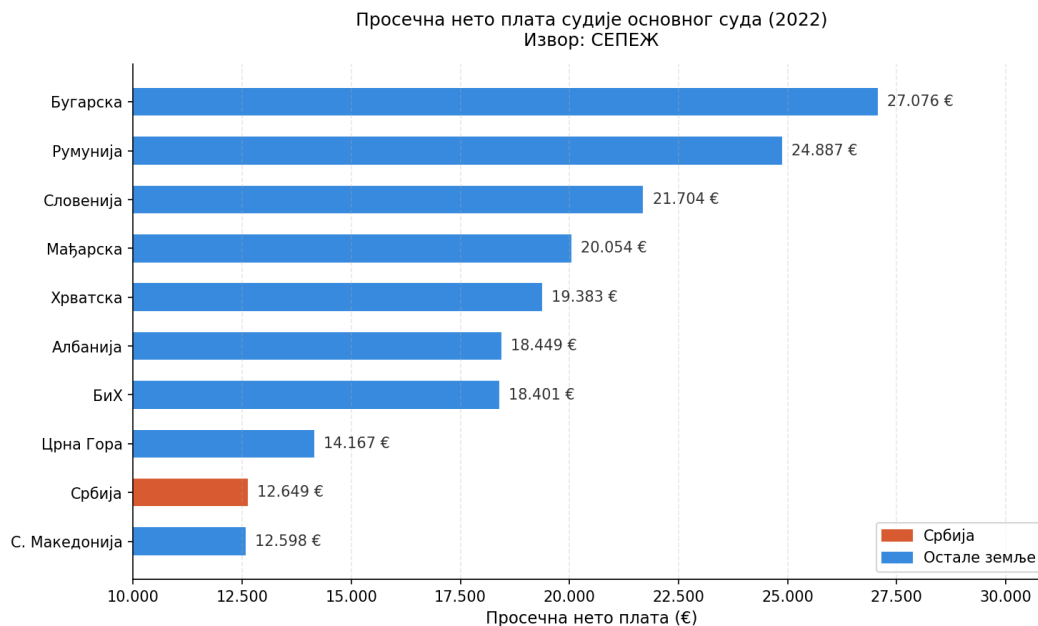
Графикон 2: Однос плате према просечној нето плати РС (2017. vs 2024.). Извор: Републички завод за статистику

Плате судија у региону

Подаци из региона показују да је ниво бруто плате судије на почетку каријере у односу на просечну бруто плату у Србији знатно мањи од просека од 2,5 у државама чланицама Савета Европе и други најнижи од просека од 2,7 у државама региона (одмах после Северне Македоније).

Шта то значи у конкретним цифрама?

Просечна нето плата судије основног суда у Србији у 2022. години износила је 12.649 евра. У региону, нешто нижу плату од плате судије у Србији има само судија у Северној Македонији - 12.598 евра. По истим параметрима, судија у Црној Гори има плату 14.167 евра, у БиХ 18.401 евро, у Албанији 18.449 евра, у Хрватској 19.383 евра, у Мађарској 20.054 евра, у Словенији 21.704 евра, у Румунији 24.887 евра и у Бугарској чак 27.076 евра.

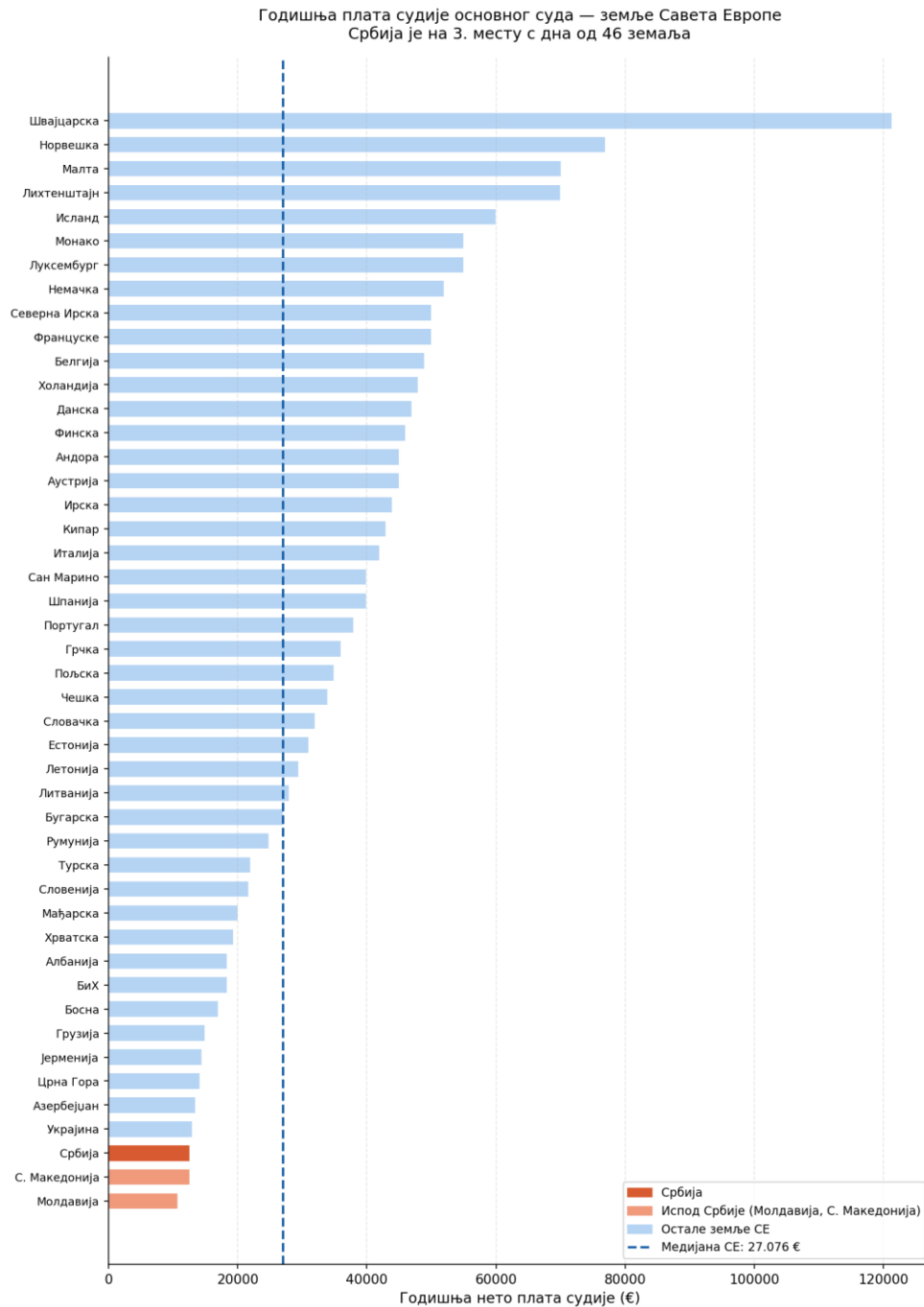

Графикон 3: Просечна нето плата судије основног суда по земљама региона (2022). Извор: СЕПЕЖ

Посматрајући читав регион, судија Републике Србије за годину дана заради више једино од судије у Северној Македонији и то тачно 51 евро више – за годину дана. Међутим, узевши у обзир цене робе и услуга у Републици Србији и Северној Македонији, иако судија у Србији месечно заради 501 динар више од македонског колеге, то не значи да он има бољи животни стандард од колеге у Македонији. Дакле, плате судија у региону у 2022. години веће су од плата судија у Србији за 12,01% у Црној Гори, 45,47% у БиХ, 45,86% у Албанији, 53,23% у Хрватској, 58,55% у Мађарској, 71,59% у Словенији, 96,73% у Румунији и 114,04% у Бугарској.

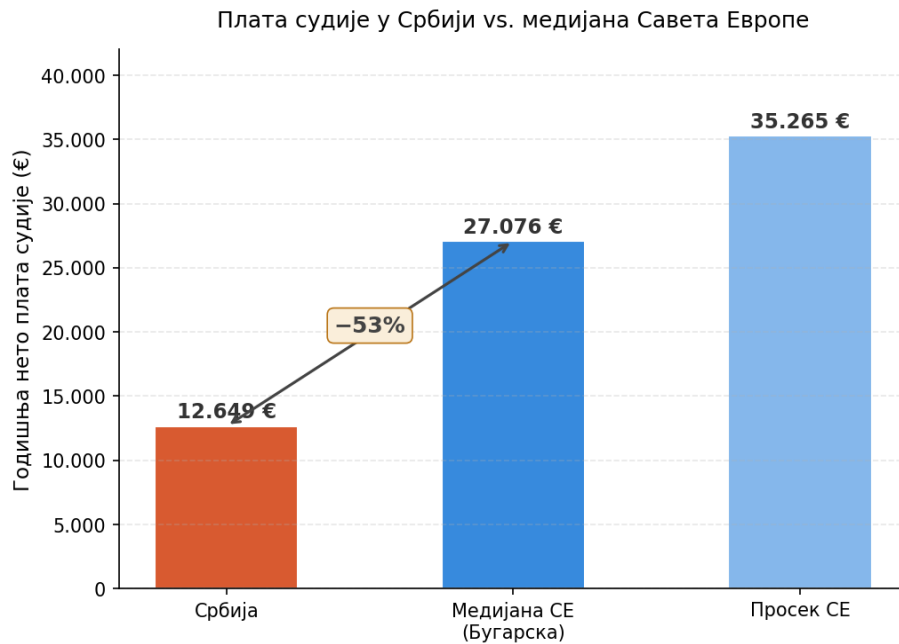
Плате судија у земљама Савета Европе

Од свих држава чланица Савета Европе за које СЕПЕЖ има доступне податке (њих 46), плате судија у Србији су више једино у односу на Републику Молдавију и у односу на Северну Македонију, и то за свега 0,4%.

Графикон 4: Годишња плата судије основног суда по земљама Савета Европе. Извор: СЕПЕЖ

У земљама Савета Европе просек годишњих плата судија износи 35.265 евра, а медијана 27.076 евра. Просек неће бити узет као релевантна бројка, јер на тај износ у многама утичу и годишње плате судија у Швајцарској које зарађују 121.300 евра годишње, у Норвешкој 76.925 евра и на Малти 70.096 евра годишње, већ ће за поређење бити узета медијана.

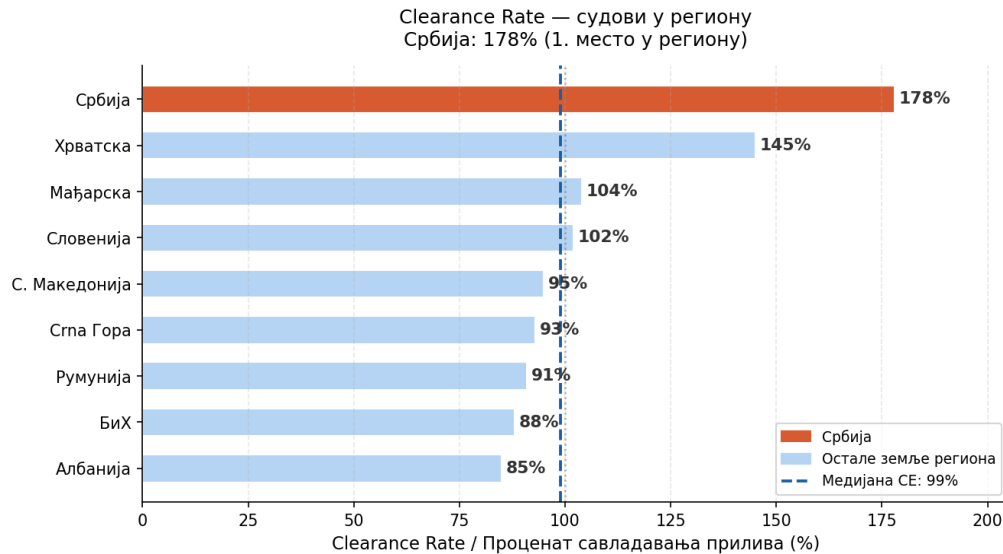

Графикон 5: Годишња плата судије у Србији у поређењу са медијаном и просеком СЕ. Извор: СЕПЕЖ

Свеједно, и посматрано само у односу на медијану, плата судија Републике Србије мања је 53% од медијане држава чланица Савета Европе, а то значи да више од половине судија у државама чланицама СЕ прима преко 100% већу плату него судија у Србији.

Ефикасност судија Србије највећа међу државама чланицама Савета Европе

На овом месту не сме се заобићи да се помене да судије у Србији, и са таквом платом и оптерећеношћу која је у периоду од 2002 до 2022 порасла за 57% (просечан број предмета по судији 2002 био је 640, а 2022 – 1004) имају импресивне резултате. Према једном од значајнијих показатеља ефикасности судства - такозваном *Clearance Rate* (процент савладавања прилива предмета), за који је у грађанској материји у државама чланицама Савета Европе медијана 99% у Србији је тај показатељ на 178%. Не само да је ефикасност решавања грађанских предмета у Србији највиша у региону (процент савладавања прилива је 145% у Хрватској, 104% у Мађарској, 102% Словенији, 98% у БиХ, 96% у Румунији, 89% у Албанији, 86% у Црној Гори и 85% у Северној Македонији), већ је највиша и у Европи - посматрано међу свим државама чланицама Савета Европе.

Графикон 6: Clearance Rate судови у региону — Србија на првом месту са 178%. Медијана СЕ: 99%. Извор: СЕПЕЖ

Достојанство, одговорност и важност судијске функције

Несумњиво је и оправдано очекивање друштва да судије буду високоморални стручњаци од интегритета који ће се непрестано усавршавати и квалитетно обављати свој посао. Тај друштвени захтев изражен је и оправдан законом прописаним правом судије на плату и пензију у складу са достојанством судијске функције и одговорношћу судије и гаранцијом према којој износ судијске плате (и пензије) осигурава независност и материјалну сигурност судије.

Узевши у обзир да плата судије има функцију да заштити достојанство судијске функције, да оправда друштвени захтев да судије буду високоморалне и одговорне, да умањи ризик од корупције, да уважи сложеност, тежину и значај судијског посла, да обезбеди висок ниво стручности и интегритета и да, у том циљу, привуче најстручније правнике, само из до сада изнетих података, више је него јасно да проблем постоји. Чињеница да судије Републике Србије одговарају захтевима које њихов позив и функција пред њих стављају, не сме и не треба да буде разлог да им се вршење њихове функције отежава.

Повећање плата као услов опстанка судства

Несумњива је и потреба за побољшањем материјалног положаја у судству и правосуђу уопште. Али, битно је истаћи да то побољшање понајмање треба да се деси због оних који су већ у судском систему. Оно је неопходно због будућности судског система, у коме се већ неколико година дешава и дешаваће се и наредних десетак година, велика смена генерација и због оних који би у најскоријој будућности морали да уђу у њега, али и због грађана који очекују и имају право на приступ суду у ком су судије и запослени мотивисани да њихов проблем реше у разумном року, суштински, правично и на квалитетан начин. На то Друштво судија указује већ скоро деценију.

Тренутни материјални и радноправни положај судија, али и судијских помоћника, приправника којих практично више и нема, записничара, референата и осталих запослених у судству (од којих трећина прима плату приближну минималној – око 460 евра), не само да угрожава добробит судија – али тиме и интересе Републике Србије – већ, уколико нешто не буде учињено и то хитно, грађани Србије ће све теже остваривати право на правично и разумно брзо суђење, њихово поверење у судство ће опадати што ће, разумљиво, представљати све већи проблем за добробит свих у деценијама које долазе.

У току је велика смена генерација у судству (и правосуђу уопште). Не само што је већ дуже од деценију непопуњено око 500 судијских места (петина од броја судија које ефективно поступају), већ је и за само четири године (од 1.04.2021. до 1.08.2025) у пензију отишао 601 судија (у међувремену се тај број значајно повећао). Према Годишњем извештају о раду судова у РС за 2024. годину, од укупно 2.415 судија који су обављали судијску функцију било је њих 891 старости између 50 и 60 година и 515 старијих од 60 година, што значи да у наредних десетак година у пензију одлази преко 58% од свих садашњих судија. У апсолутним цифрама, то је 1.406 судија. У 2024. години у судству има 1.758 судијских помоћника, од којих знатан део не жели да буде судија, а неки од њих ће такође отићи у пензију у међувремену, а приправници су постали статистичка грешка, пошто их нема битно више од стотинак на нивоу републике.

Млади правници више не желе да раде у судству. Јер, у судству се већином дуго ради волонтерски, а то значи бесплатно, или на одређено време, па тако годинама, а некада и деценију. Судство је постало непривлачно младим људима, правницима који су тек завршили факултет, па и онима који га тек уписују. Ово и не чуди, будући да сваки млади човек има жељу да изгради себе и своју каријеру и да притом буде кредитно способан, постане стамбено обезбеђен, да растерећено формира породицу, да буде у могућности да помогне својим родитељима када се за то покаже потреба, што је све и у интересу добробита судства и, наравно, грађана и државе, а то је управо оно што судијска плата тренутно не омогућава.

Како обезбедити да се судије бирају међу стручњацима од интегритета

У том смислу, Друштво судија сматра да би било могуће предузети низ системских мера да би се судство учинило атрактивним и да би се најбољи међу младим правницима заинтересовали за рад и останак у судству тако да се обезбеди да стручњаци од интегритета одлучују о правима грађана. Поједине од таквих системских мера подразумевају:

- да се на нивоу целог судског система попуне упражњена судијска места
- да се повећа број судија, нарочито у оним судовима који су најоптерећенији, и сходно томе и број осталих запослених
- да се изврши анализа која би, полазећи од Стратегије људских ресурса у правосуђу за период 2022–2026 и извештаја о раду судија и броју предмета, као и од старосне структуре судија, времена у коме ће претежан део њих отићи у пензију, броја и временске динамике упражњених

судијских места у наредној деценији, потребе за избором нових судија и расположивим и одговарајућим квалитетом кадра из кога се селекују судије, истражила квалитативне кораке који би морали бити предузети да би било омогућено да се за судије бирају најквалитетнији и најстручнији правници и да се неравномерна оптерећеност судија сведе на разумну меру (побољшати атрактивност судијске професије)

- да се плате судија и осталих запослених у правосуђу што пре усагласе са реалним инфлаторним кретањима у држави;
- да основица судијске зараде буде просечна нето зарада запосленог у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике пре усвајања предлога буџета за наредну годину;
- да се судији који обавља функцију у суду за који је изабран најмање десет година, увећава плата до 20%, али не мање од 10%;
- да пензија судије који се у тренутку остваривања права на пензију налази на судијској функцији непрекидно 20 година, буде једнака његовој последњој основној плати (алтернативно 80%), с тим да не буде већа од највише пензије у Републици Србији, утврђене у складу са посебним законом, као и да се, с тим у вези, уреди и инвалидска пензија судија;
- да се запослени примају на неодређено време у радни однос и у прописаном потребном броју (јер је њихов број од нешто мање од 11.000 у овом тренутку око или испод минимума);
- да се повећају плате свих запослених у судству, нарочито правника који су судијски приправници и помоћници и
- да се омогући запосленима у правосуђу који имају најнижа примања да уз помоћ државе реше стамбено питање, на начин како је то омогућено припадницима Министарства унутрашњих послова и Војске Србије.

Могућност поступног побољшања тренутног стања

Иако ови предлози могу испрва да звуче нереално и драматично, треба знати да у јануару 2026. године постоји 611.470 запослених у јавном сектору, а да од тог броја судије чине свега 0,43%, а сви запослени у судству чине око 2% запослених у јавном сектору. Уважавајући одређене буџетске проблеме и финансијска питања, укључујући и аранжман са Међународним монетарним фондом, Друштво судија сматра да би се могло наћи простора за повећање плата запослених у судству и да би и поступно долажење до циљева из ових предлога, представљало велики корак напред.

Чак и ако можда из угла буџетских питања не би било могуће у једној години повећати у тој мери основицу судијске плате, Друштво судија је уверено да би било могуће достићи овај циљ одговарајућим поступним изменама буџета у, на пример, три године заредом. Такве мере позитивне акције биле би изузетно учинковите за побољшање стања у судском систему, а истовремено не би представљале велику и несавладиву ставку за интегрисање у буџет Републике Србије.

Неопходност хитног решавања проблема

Напоследку, указујемо на следеће. Ништа не дестабилизује државу брже од њеног сопственог пропуста да решиве проблеме решава пре него што они постану огромни, системски и тешко решиви.

У том смислу, времена за решавање проблема материјалног положаја судства и за спречавање наступања и продубљивања ланчаних негативних последица по читав систем, је мало. Потребно је хитно делати, у интересу свих и на добробит целог друштва.